

Державне підприємство
«Черкаський державний науково-дослідний інститут
техніко-економічної інформації в хімічній
промисловості»
(ДП «Черкаський НДІТЕХІМ»)

18000, ГСП, м. Черкаси, бульвар Шевченка, 205

Хімічна промисловість та хімічний ринок України у 2022 році: факти, оцінка ситуації, тенденції, прогноз

*Аналітичний звіт
(станом на 26.02.2023 р.)*

*Розробник: Т.В. Ковеня, директор ДП
«Черкаський НДІТЕХІМ»*

Тел./факс: 8(0472) 36-03-26

E-mail: office@nditekhim.com.ua

WebSite: <http://nditekhim.com.ua>

Черкаси
2023

Сфера/розділ (сегмент, сектор)	Основні зміни, тенденції, результати		
1. Кількісний склад хімічної галузі	<p>1.1. За розрахунками та оцінками ДП «Черкаський НДІТЕХІМ», в національній хімічній промисловості у 2022 році (виробництво хімічних речовин та хімічної продукції, гумових і пластмасових виробів) функціонували з різним режимом завантаження виробничих потужностей (від 10 до 50%) близько 2900 підприємств (45% підприємств, які функціонували та були економічно активними на початок року).</p> <p>1.2. За даними Держстату України, загалом в хімічній промисловості станом на 1 листопада 2022 р. було зареєстровано, близько 7241 підприємств, з яких значна частина є недіючими (близько 51%). Кількість активних хімічних підприємств на кінець 2021 р. становила 3620 підприємств, з яких 1611 підприємств - у виробництві хімічних речовин та хімічної продукції, 2009 підприємств – у виробництві пластмасових та гумових виробів.</p> <p>Таблиця 1. Кількісний та секторальний склад національного хімпрому станом на листопад 2022 р. (дані Держстату України)</p>		
	Сектор ХП (КВЕД)	Кількість зареєстрованих підприємств (01.11.2022)	Кількість активно працюючих підприємств (01.11.2022)
	Виробництво промислових газів	138	80
	Виробництво барвників і пігментів	43	17
	Виробництво інших основних неорганічних хімічних речовин	160	69
	Виробництво інших основних органічних хімічних речовин	377	162
	Виробництво добрив і азотних сполук	540	246
	Виробництво пластмас у первинних формах	257	89
	Виробництво пестицидів та іншої агрохімічної продукції	161	79
	Виробництво фарб, лаків і подібної продукції, друкарської фарби та мастик	436	218
	Виробництво мила та мийних засобів, засобів для чищення та полірування	394	175
	Виробництво парфумних і косметичних засобів	317	179
	Виробництво іншої хімічної продукції, н.в.і.у.	492	231
	Виробництво штучних і синтетичних волокон	33	23
Виробництво гумових шин, покришок і камер; відновлення протектора гумових шин і покришок	65	20	
Виробництво інших гумових виробів	393	219	

Виробництво плит, листів, труб і профілів із пластмас	621	343
Виробництво тари з пластмас	668	408
Виробництво будівельних виробів із пластмас	1083	488
Виробництво інших виробів із пластмас	1063	530
Усього	7329	3619

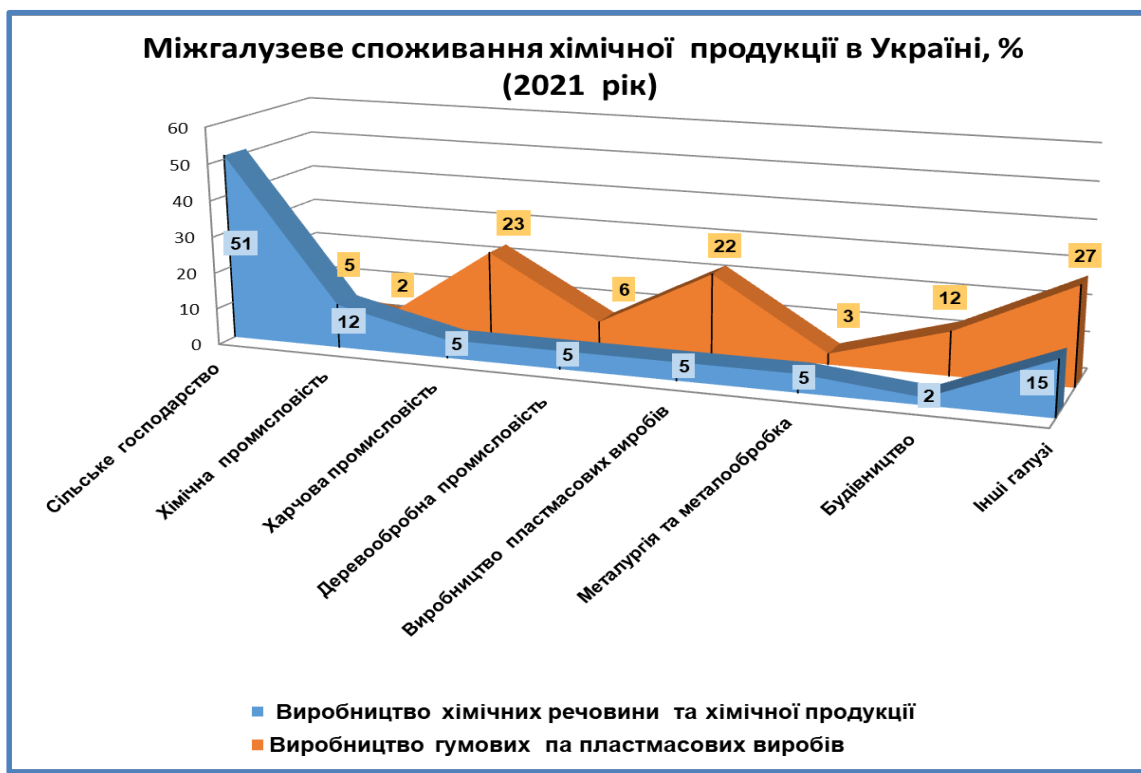
1.3. Приведені дані дозволяють зробити деякі проміжні висновки:

(1) найбільший відсоток непрацюючих (неактивних) підприємств у 2022 році був характерним для секторів: *виробництво первинних пластмас (65%), виробництво добрив і азотних сполук (54%), виробництво органічних хімічних речовин (57%), виробництво неорганічних хімічних речовин (57%), виробництво будівельних виробів із пластмас (55%), виробництво ЛКМ (50%), виробництво пігментів та синтетичних барвників (60%), виробництво мила та СМЗ (55%);*

(2) слід зазначити, що у розрізі регіонів кількість працюючих хімічних підприємств у листопаді 2022 року порівняно з листопадом 2021 року зменшилась, окрім окремих областей, відносно пропорційно, хоча найбільш негативна динаміка спостерігалася в Луганській (тут і далі показник зменшення активних хімічних підприємств - в 3 рази), Донецькій (-26%), Херсонській (-30%), Чернігівській (-20%), Одеській (-11%) областях, Києві (-13%).

2.1. Дані щодо **структури міжгалузевого споживання хімічної продукції** в Україні в 2021 р. (це останні оприлюднені дані Держстату України) показані на Діаграмі 1.

Діаграма 1. Структура міжгалузевого споживання хімічної продукції (за даними Держстату України, 2021 р.)

2. Міжгалузе- ве споживання хімічної продукції

	<p>2.2. Приведені дані однозначно свідчать про те, що вироблена хімічна продукція в Україні має максимально диверсифікований ряд міжгалузевого проміжного споживання.</p> <p>Основними споживчими нішами виробництва хімічних речовин та хімічної продукції в Україні є <i>сільське господарство (добрива, ЗЗР та ін.) -51%, внутрішнє галузеве споживання – 12%, харчова, деревообробна промисловість, металургія і металообробка - по 5%.</i></p> <p>Гумові та пластмасові вироби у найбільших обсягах споживаються у <i>харчовій промисловості (23%), будівництві (12%).</i></p> <p>2.3. Про високий рівень диверсифікованості використання хімічної продукції свідчить відсоток споживання продукції в інших галузях, окрім позначених на діаграмі (відповідно 15% та 27%). Водночас баланс витрат в національному хімпромі у розрізі споживчих ніш містить значну частину імпоротної продукції (від 50 до 70%).</p>
<p>3. Товарне виробництво. Загальна та секторальна динаміка</p>	<p>3.1. За остаточними підсумками 2022 р., індекс товарного виробництва у виробництві хімічних речовин та хімічної продукції «просів» у 2022 році порівняно з 2021 роком до 40%, гумових та пластмасових виробів - 62%, тобто річний темп спаду склав відповідно 60 та 38%.</p> <p>3.2. Найбільш критично індекс товарного виробництва знизився у виробництві продукції <i>основної хімії та первинних пластмас</i> та склав у 2022 році 29% до 2021 р. (через руйнування та зупинку значної частини підприємств).</p> <p>Водночас, найбільш м'яким було зниження обсягів випуску товарної продукції в секторах виробництва мила, СМЗ та засобів для чищення (62%, тут і далі – річний індекс товарного виробництва), лакофарбових матеріалів (52%), пластмасових виробів (60%), азотних добрив (55%), ЗЗР (74%).</p> <p>3.3. З початку воєнних дій посилилася висока ступінь невизначеності та проявилася значна кількість негативних факторів, які впливають на ситуацію в хімічній промисловості України (військові дії, фізичне руйнування, значний ріст цін на усі складові собівартості, обвальне скорочення замовлень (попиту), відсутність обігових коштів, значні курсові коливання, ускладненість та розірваність логістики внутрішніх поставок та експорту, відтік виробничого персоналу та проблеми з ротацією персоналу тощо).</p> <p>Ситуацію для промислових підприємств ускладнили і численні проблеми, на вирішення яких доводилося шукати та залучати додаткові ресурси. <i>І досить часто такий пошук виявлявся ускладненим та малорезультативним.</i></p> <p>3.4. У листопаді-грудні 2022 р. до і так нестабільної роботи промислових підприємств долучилася проблема з виробничим енергопостачанням, яка найбільш відчутно «вдарилася» по діючим виробництвам основної хімії, мінеральних добрив, гумових виробів та іншим енергоємним виробництвам.</p>

Все ж найбільш критичним для динаміки галузевого виробництва у 2022 році був фактор зниження попиту та обсягів збуту продукції, неможливість утримання конкурентних цін на кінцеву товарну продукцію через високу волатильність та загальний підвищувальний тренд цін на сировину та енергоресурси.

3.5. Слід зазначити, що певна частина хімічних підприємств, починаючи з червня 2022 р., частково адаптувалася до нових надскладних умов свого функціонування та почала частково відновлювати і стабілізувати своє виробництво та налагоджувати ланцюги поставок сировини та логістику збуту товарної продукції.

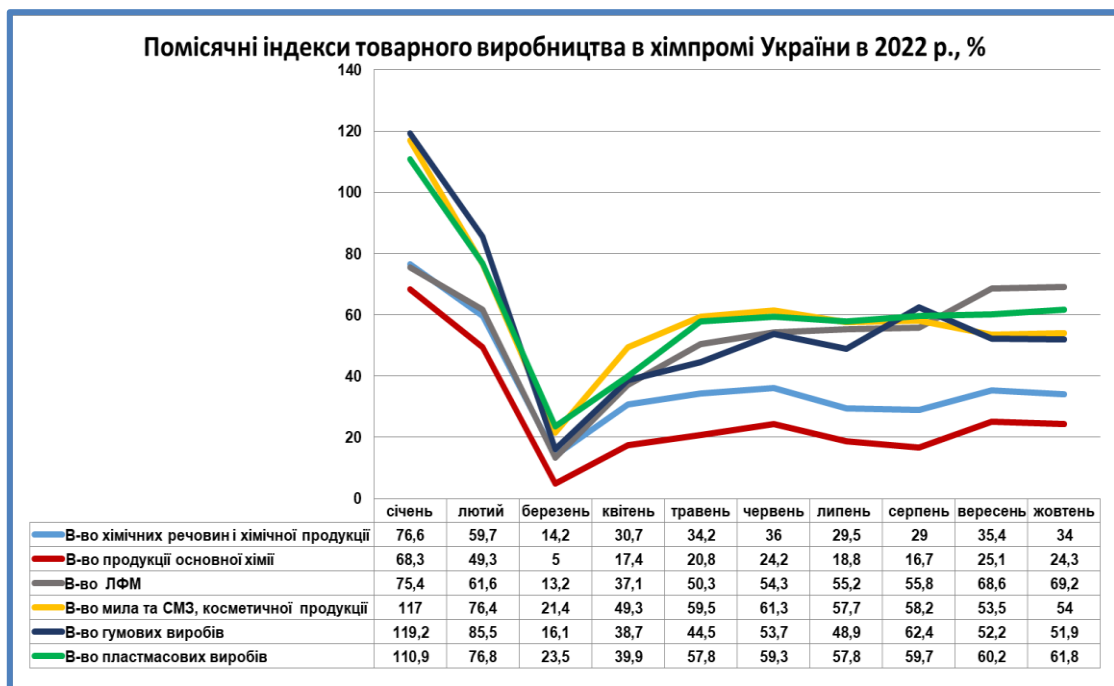
3.6. Ситуацію в національному хімпромі, яка склалася в 2022 році в секторальному зрізі, досить інформативно відображають *помісячні секторальні індекси товарного виробництва*. Найбільший спад товарного виробництва в помісячному зрізі був характерним для виробництв *основної хімії (виробництво неорганічної та органічної продукції, первинних пластмас, мінеральних добрив)*.

Про це свідчать дані, приведені на Діаграмі 2, які показують певний розрив у динаміці спаду між базовими секторами та секторами, які продукують кінцеву товарну продукцію.

Упродовж другої половини 2022 року динаміка спаду товарного виробництва порівняно з аналогічним періодом 2021 р. суттєво уповільнилась у *виробництві ЛФМ, мила, СМЗ, гумових та пластмасових виробів, пестицидів та іншої агрохімічної продукції*.

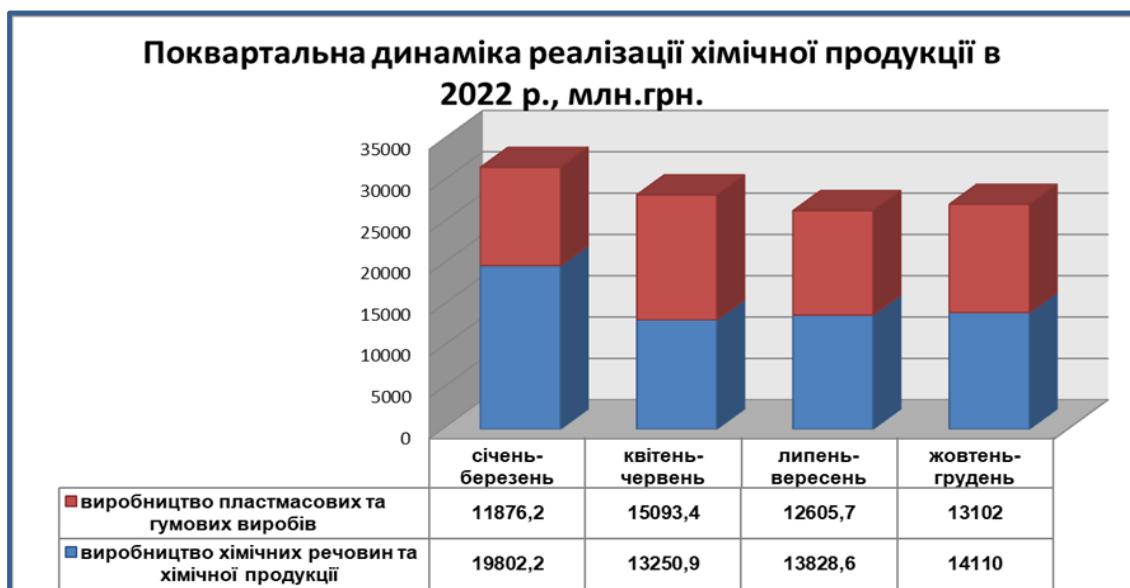
Індекс промислової продукції в названих секторах у вересні-жовтні підвищився до 55-70%, що також свідчить про адаптацію певної частини хімічних підприємств до нових умов функціонування, перегляд товарного асортименту та товарних лінійок, формули ціноутворення, зниження собівартості хімічної продукції тощо.

Діаграма 2. Товарні секторальні індекси в ХП у 2022 р.

	<p>3.7. Загалом відносні стабілізаційні процеси проявилися у найбільшій мірі в секторах, які виробляють ліквідну сировину та напівсировину (особливо мінеральну, експортоорієнтовані продукти неорганічної та органічної хімії, лецитин, жирні кислоти, декстрини, казеїни та казеїнати тощо), а також споживчу продукцію нееластичного та стабільного попиту, зорієнтовану на внутрішній товарний ринок (гумові вироби, пластмасові вироби, мило, синтетичні миючі засоби, косметичні та парфумерні вироби, добрива та засоби захисту рослин у дрібному фасуванні та ін.).</p> <p>Зокрема, відновили роботу підприємства, які розташовані у відносно безпечних регіонах, або ті, які здійснили релокацію в такі регіони, або підприємства, які експортували до ЄС у значних обсягах товарну продукцію та спромоглися хоча б частково відновити такі поставки. Відносну стабільність продемонстрували також хімічні компанії, які є партнерськими або афілійованими з європейськими або іншими іноземними компаніями.</p> <p>3.8. Певна частина експортоорієнтованих хімічних компаній України, які мають сировинні та товарно-збутові ланцюги, пов'язані з європейськими країнами та компаніями, відповідну технологічну та апаратурну можливість, перемістилася за межі України. Однак загальна кількість таких виробництв і компаній у національному хімпромі є незначною (структурно не більше 5%).</p>
<p>4. Реалізація ХП на внутрішній товарний ринок.</p>	<p>4.1. За оцінками ДП «Черкаський НДІТЕХІМ», загальний обсяг реалізації хімічної продукції у 2022 році, за остаточними даними, склав у д.ц. близько 114 млрд. грн. (2021 р. – 174 млрд. грн.), у т.ч. у виробництві хімічних речовин та хімічної продукції – 61,3 млрд.грн (2021 р. - 105 млрд. грн), гумових та пластмасових виробів – 52,7 млрд.грн (2021 р. – 69 млрд. грн.).</p> <p>Порівняно з попереднім роком обсяги реалізації товарної продукції у д.ц. скоротилися у виробництві хімічних речовин та хімічної продукції на 34%, у виробництві гумових та пластмасових виробів – на 24%. Однак слід взяти до уваги, що індекс цін у виробництві хімічних речовин та хімічної продукції становив, оціночно, у 2022 р. 158-160%, у виробництві гумових та пластмасових виробів – 140-145%. Отже, у порівняних цінах скорочення обсягів товарної реалізації хімічної продукції є набагато значимішим.</p> <p>4.2. Поквартальна динаміка реалізації виробленої хімічної продукції в 2022 році показана на Діаграмі 3. Слід зазначити, що, починаючи з другого кварталу 2022 р. обсяги реалізації вироблених пластмасових та гумових виробів у вартісному вимірі наблизилися до аналогічного кумулятивного показника обсягу виробництва хімічних речовин та хімічної продукції.</p> <p>Ця тенденція могла б бути за інших умов позитивною, однак у 2022 році зміни у структурі хімічного виробництва були обумовлені більш значимим спадом в обсягах виробництва та реалізації продукції основної хімії. Хоча загалом такі структурні зміни свідчать про те, що своєрідною «подушкою виживання» для національної хімічної промисловості стали в аналізованій період більш мобільні виробництва гумових та пластмасових виробів.</p>

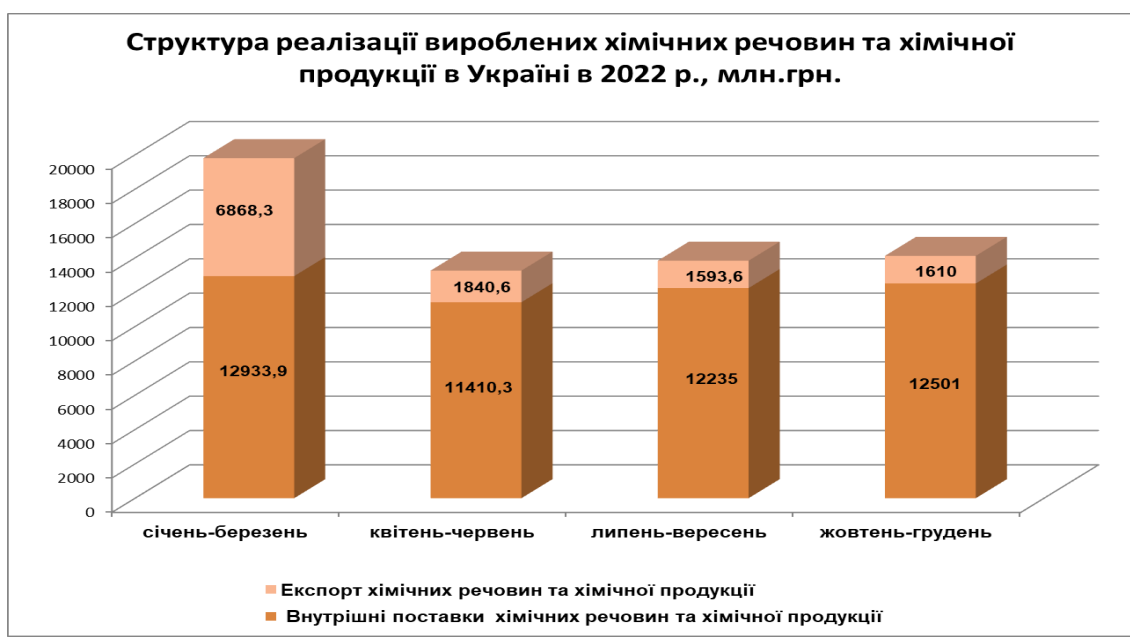
Діаграма 3. Поквартальна динаміка реалізації виробленої хімічної продукції в Україні у 2022 р.

4.3. На Діаграмах 4 та 5 показана структура реалізації виробленої хімічною продукцією (у розрізі основних секторів) в 2022 р. Приведені дані свідчать про те, що у квітні-червні 2022 р. внутрішні поставки хімічної продукції у вартісних показниках суттєво не зменшилися порівняно з першим кварталом, а у липні-грудні навіть збільшилися на фоні істотного скорочення обсягів експортних поставок хімічної продукції в 2-4 кварталах 2022 р. Така тенденція найбільш відчутно проявилася в реалізації гумових та пластмасових виробів.

Таким чином, домінуюча частина виробленої хімічної продукції національного виробництва (а також перехідних запасів) упродовж року була реалізована на внутрішньому товарному ринку, незважаючи на його ослабленість та «просідання».

Діаграма 4. Структура реалізації вироблених хімічних речовин та хімічної продукції в Україні у 2022 р.

Діаграма 5. Структура реалізації вироблених гумових та пластмасових виробів в Україні у 2022 р.

5. Втрати продаж хімічної продукції в 2022 р.

5.1. **Втрати продаж у 2022 р.** у фізичному вимірі у більшості товарних груп хімічної продукції порівняно з 2021 роком набули досить критичних обсягів та становили у річному вимірі від 35% до 220%.

5.2. Однак цей показник був досить неоднорідним в залежності від сектору та регіональної структури товарного виробництва хімічної продукції, а також підприємства-виробника.

З іншого боку, він значно відрізняється від аналогічних показників у вартісному вимірі, які були значно м'якшими через значний ріст індексу цін та промислової інфляції.

Саме фактор девальвації гривни та інші досить важливі чинники (часткове відновлення попиту на фоні збереження відкладеного попиту на значну частину продукції, адаптація певної частини компаній-виробників до нових умов, як в частині загроз, так і можливостей) у цілому дещо згладили значне зниження обсягів продаж хімічної продукції у другому півріччі 2022 році.

У третьому кварталі порівняно з другим кварталом 2022 року втрати продаж хімічної продукції у переважній більшості сегментів зменшилися на 10-15% у фізичному вимірі.

5.3. У значній мірі втрати продаж хімічної продукції упродовж 2022 року були обумовлені ускладненими логістичними та транспортними умовами, вимушене збільшене використання автотранспорту, нестабільність та подовженість залізничних перевезень в умовах частково зруйнованої внутрішньої залізничної інфраструктури, практично повна втрата можливостей морських товарних перевезень та ін.

У 2022 році вдвічі відбулося підвищення тарифів на вантажні перевезення залізничним транспортом (з 29 червня 2022 року та з 1 січня 2022 року). У першому та другому кварталі 2022 року індекс тарифів на залізничні перевезення добрив склав 131%, у третьому кварталі 223%. Аналогічні індекси на залізничні перевезення інших хімічних вантажів (ЛКМ, вуглеводні, оксиди, спирти та ін.) склали 106,5% та 181%.

6. Індекс доступності хімічної продукції в Україні

6.1. **Індекс доступності хімічної продукції** повсякденного споживчого попиту (СМЗ, косметична продукція, засоби для чищення, засоби автохімії, добрива, пестициди та інші агрохімікати для присадибних ділянок, ЛФМ для роздрібної торгівлі, пластмасові та гумові вироби для побутового використання) знизився в Україні у 2022 р. сумарно не менш ніж на 30-35% (у фізичному вимірі) порівняно з довоєнним роком через зниження платоспроможного попиту, скорочення кількості населення та окупацію частини території країною-агресором.

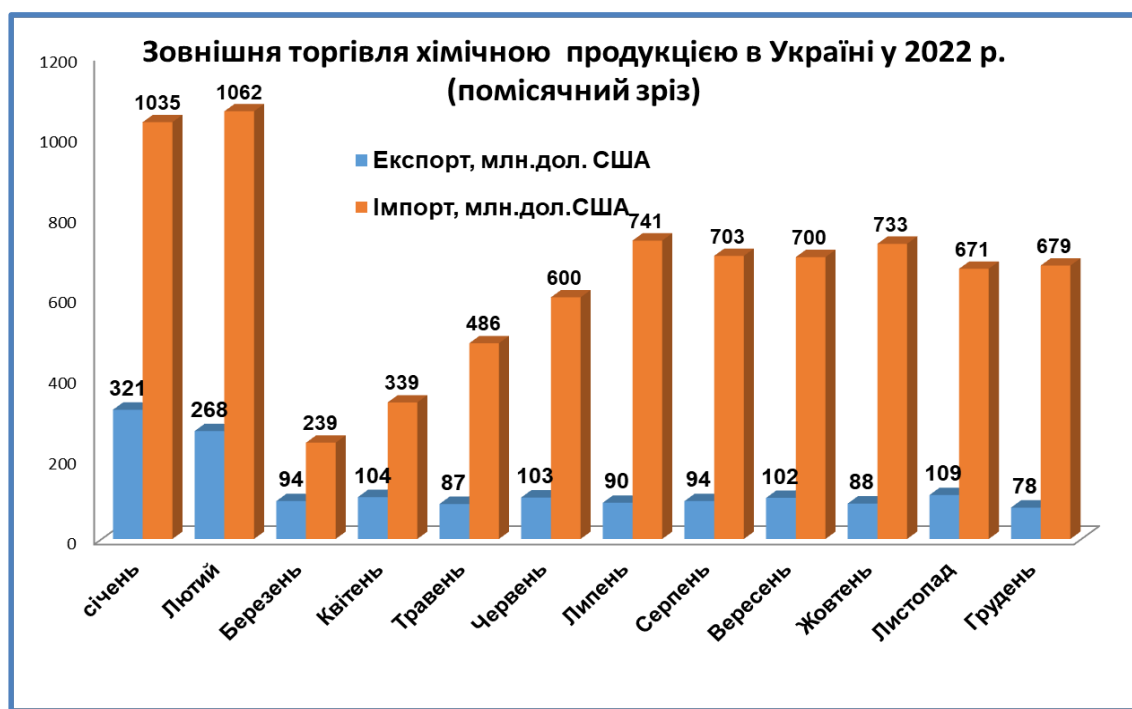
6.2. Цей фактор однозначно негативно відбився на виробництві хімічної продукції споживчого призначення, хоча ці сегменти характеризувалися меншими втратами порівняно з виробництвами основної (базової) хімії. У липні-грудні 2022 р. індекс доступності на хімічну продукцію повсякденного споживчого попиту дещо покращився порівняно з першим півріччям 2022 р.

6.3. Близько 40% компаній-виробників хімічної продукції у 2022 році змінили товарний асортимент продукції та адаптували його під змінений попит, як з боку побутових споживачів, так і промисловості, а також потреб військового споживання.

7.1. За остаточними даними, обсяги зовнішньоторговельних поставок хімічної продукції (ХП) в 2022 р. склали **9,53 млрд. дол. США** та зменшилися порівняно з 2021 роком на 30 % (2021 р. - 13,6 млрд. дол. США). Відповідні дані у помісячному зрізі приведені на діаграмі 6.

Діаграма 6

7. Зовнішня торгівля ХП

7.2. У період воєнного стану (березень-грудень) зовнішньоторговельний обіг хімічною продукцією склав, за остаточними даними, 6,8 млрд. дол. США. та зменшився порівняно з аналогічним періодом 2021 р. майже на 50%.

Частка імпорту у структурі зовнішньої торгівлі хімічною продукцією в 2022 р. становила, за остаточними даними, **84% при негативному зовнішньоторговельному сальдо 6,4 млрд. дол. США.**

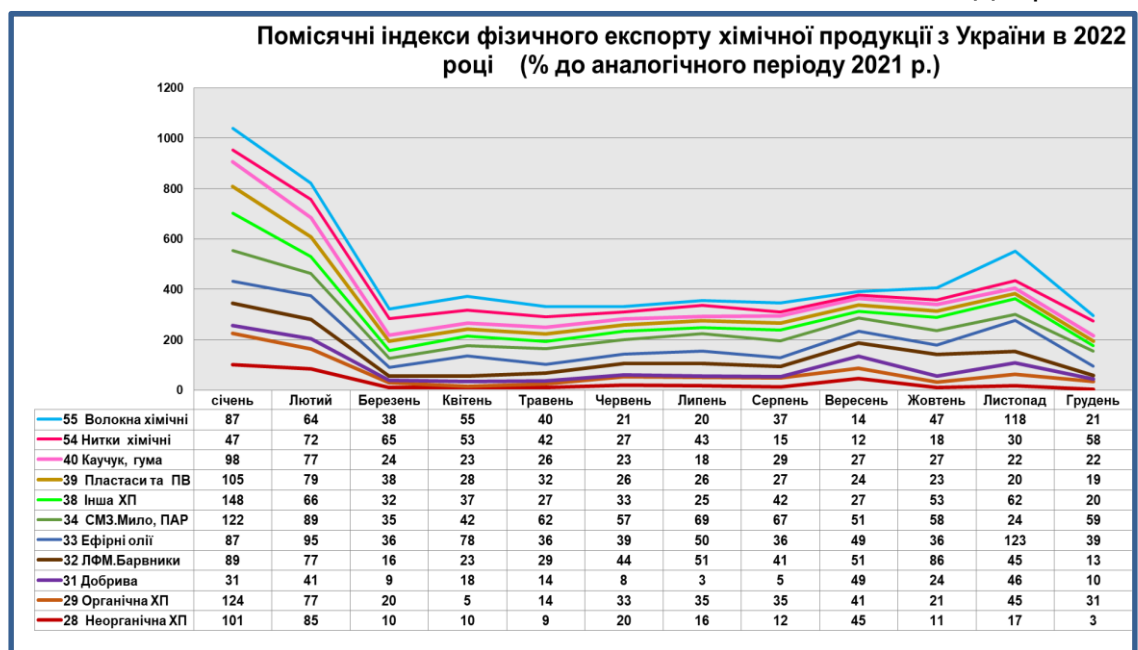
7.3. У період дії воєнного стану (березень-грудень) частка імпорту у структурі зовнішньої торгівлі хімічною продукцією виросла, за остаточними даними, **до 85% при негативному зовнішньоторговельному сальдо 4,9 млрд. дол. США.**

8.1. Дані Держстату України та Митної служби України щодо **фізичного експорту хімічної продукції із України** в січні-грудні 2022 р. свідчить про обвальне зниження обсягів експортних поставок хімічної продукції у **лютому-березні 2022 р.** порівняно з січнем 2022 р. у розрізі більшості секторів.

8.2. У **квітні-травні 2022 р.** в частині секторів (хімічні волокна та нитки, гумові вироби, пласмасові вироби, білкові речовини) спостерігався ситуаційний приріст обсягів фізичного експорту (переважно за рахунок товарних запасів). У **вересні-листопаді 2022 р.** індекси фізичного експорту хімічної продукції із України в частині секторів дещо виросли, у грудні традиційно знизилися.

8.3. Загалом у більшості сегментів хімічної продукції у **березні-листопаді 2022 р.** індекси фізичного експорту характеризувалися відносною стабільністю на фоні значної волатильності поставок в окремих секторах, де ключові виробники призупили своє виробництво або ж воно зазнало руйнувань під час воєних дій або ж інших причин (зупинення чи завершення дії експортних чи імпортних контрактів тощо) (Діаграми 7 та 8)

Діаграма 7

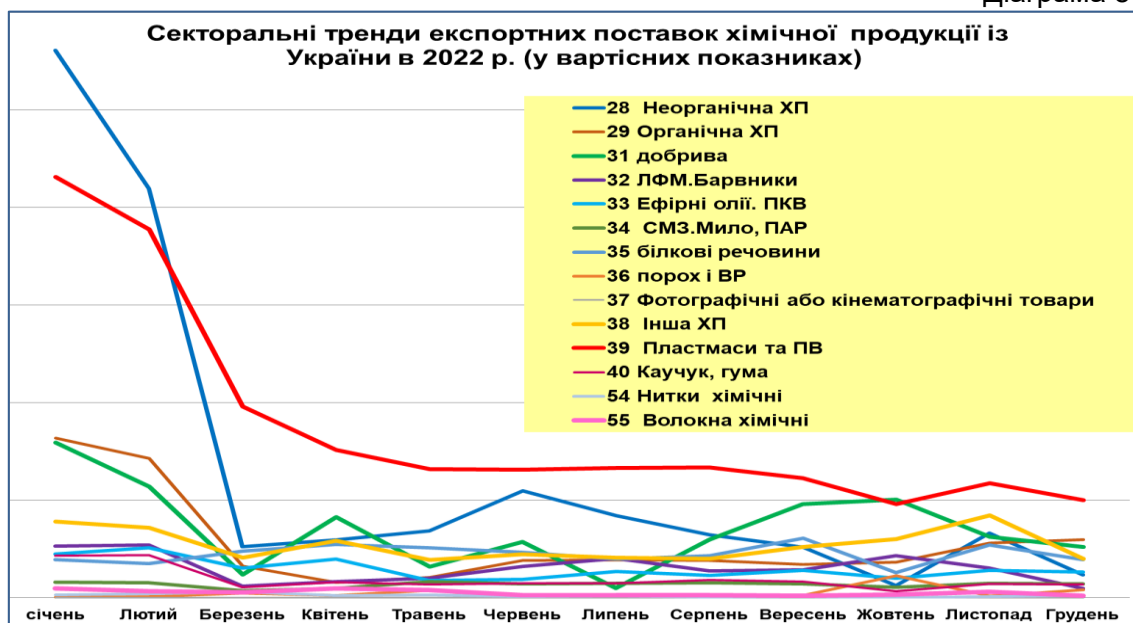

8. Експорт фізичних обсягів хімічної продукції (секторальний зріз)

9.1. Обсяги **експортних поставок хімічної продукції** із України у січні-грудні 2022 р., склали, за остаточними даними, у вартісному вимірі **1,54 млрд. дол. США** та зменшилися у вартісному обрахуванні порівняно з 2021 р. на 48%. Як у фізичному, так і вартісному вимірі, динаміка скорочення експорту хімічної продукції була досить деформованою та нерівномірною. Однак більш маркерними є фізичні індекси експортних поставок, які були у березні-листопаді 2022 р. більш стабільними на фоні цінової волатильності та відповідно значних коливань у вартісних обсягах експортних поставок.

9.2. Секторальні тренди вартісних обсягів хімічного експорту в 2022 році у помісячній динаміці показані на Діаграмі 8.

Діаграма 8

9. Експорт вартісних обсягів хімічної продукції (секторальний зріз)

10. Експорт вартісних обсягів хімічної продукції (секторальні зміни в воєнний період)

10.1. Основна тенденція експорту хімічної продукції воєнного періоду (починаючи з березня 2022 р.) – нестабільність експортних поставок добрив, продукції неорганічної хімії, продукції органічної хімії, барвників та ЛФП на фоні відносно стабільного експорту окремих видів пластмасових виробів, гумових виробів, ефірних олій і косметичної продукції, декстринів, жирних амінокислот тощо.

10.2. Така контрверсійна тенденція однозначно відстежується на основі аналізу трендів в окремих товарних сегментах, які відображені на діаграмі 9.

Найбільш стабільними у квітні-грудні були експортні поставки із України виробів із пластмас (за виключенням жовтня та грудня), білкових речовин (казеїн та казеїнати) та ПКП (на протязі квітня-грудня), гумових виробів (на протязі квітня-грудня, окрім шин), пігментного діоксиду титану (до жовтня), азотних добрив (у серпні-жовтні).

10.3. По іншим товарним групам хімічної продукції в експортних поставках упродовж дії воєнного періоду спостерігалися постійні «ями» та коливання, обумовлені, як адміністративними, так і кон'юнктурними та логістичними чинниками.

11. Експорт товарної продукції (продуктовий зріз)

11.1. Традиційно основними експортними продуктами національного хімпрому в останні роки були: аміак, діоксид та карбід кремнію, каустична сода, вуглеводні (пропілен, бензол), технічний вуглець, глинозем, азотні добрива, поліетилен, ПВХ, етилацетат, ПЕГ, пігментний діоксид титану, деякі поліефірні смоли, окремі види виробів із пластмас та гуми, казеїн, декстрини, промислові жирні кислоти. Усі названі товарні продукти становили близько 75% кумулятивного експорту.

У січні-лютому названі товарні продукти продовжували складати основу українського хімічного експорту. Однак, починаючи з березня 2022 р., названий перелік хімічного експорту суттєво «обмілів» і фізично, і вартісно, і асортиментно через руйнування та зупинку частини підприємств, логістичні та транспортні перепони, проблеми з сировиною тощо.

11.2. У березні-грудні 2022 року, за остаточними даними, близько 50% у структурі хімічного експорту складав досить вузький перелік товарних продуктів, а саме: технічний вуглець (3%), інертні гази (4%), азотні добрива (карбамід, ВАС) (11%), пігментний діоксид титану (3%), окремі види пластмасових виробів (19%), гумові вироби (3%), казеїн та казеїнати (4%), косметичні та парфумерні вироби і недерпенізовані ефірні олії (4%), хімічні реагенти (4,4%), лецитин та інші жирні амінокислоти (3,5%).

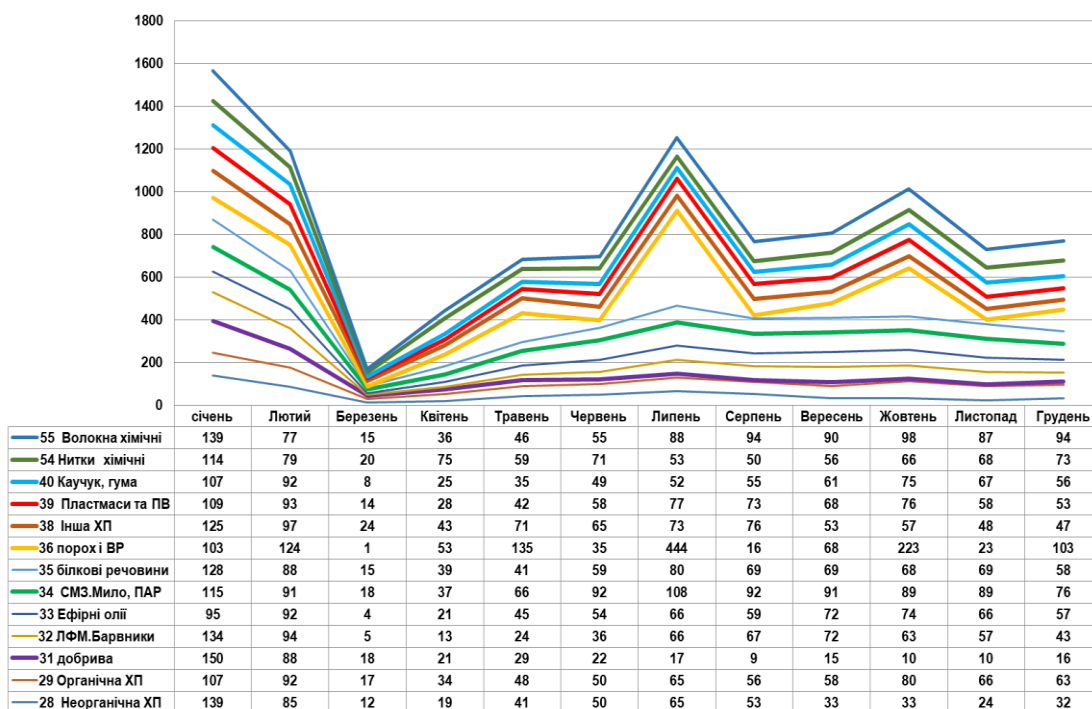
У річному зрізі частка експорту первинних пластмас є досить значимою (8,6%), переважно за рахунок поставок у січні-березні 2022 р. (до зупинки ТОВ «Карпатнафтохім»).

Фактична структура хімічного експорту в період воєнного стану набула більш звуженого та точкового характеру.

	<p><i>І до закінчення війни ця тенденція буде зберігатися, хоча можливі певні зміни по окремих продуктам, виробництво яких відновлюється та нарощується в Україні (або ж навпаки, через руйнування чи ракетні загрози та проблеми з енергопостачанням, зупиняється). Така тенденція у розрізі експорту окремих товарних груп хімічної продукції досить активно проявилася в жовтні-листопаді 2022 року.</i></p>
<p>12. Експорт товарної продукції за підсумками року (географічний зріз)</p>	<p>12.1. За підсумками повного 2022 року основні експортні поставки хімічної продукції з України здійснювалися до Польщі (232 млн. дол. США), Румунії (123 млн.дол. США), Німеччини (107 млн. дол. США), рф (179 млн. дол. США з корундом, без корунду – 48,6 млн. дол. США), Угорщини (55 млн. дол. США), Чехії (54 млн. дол. США), Туреччини (53 млн.дол. США), Італії (53 млн. дол. США), США (55 млн. дол. США).</p> <p>Загалом структурна частка названих країн в кумулятивному експорті хімічної продукції із України склала за підсумками 2022 року майже 50% (з корундом - 60%).</p> <p>12.2. Водночас у розрізі окремих товарних груп хімічного експорту, регіональні структурні зміни, які відбулися у 2022 р., були досить неоднорідними. Основний вплив на процес диверсифікації географії експортних поставок хімічної продукції походженням з України мала логістика поставок (близькість країн-експортерів) та цінова кон'юнктура на товарних ринках.</p> <p>12.3. Упродовж 2022 року спостерігався процес формування географії товарних потоків під впливом різних чинників. І цей процес ще буде тривати по мірі ослаблення логістичних обмежень та введення в лінійку експортних поставок нових видів хімічної продукції національного виробництва.</p>
<p>13. Експорт товарної продукції за підсумками воєнного періоду (географічний зріз)</p>	<p>13.1. Зміни у географічній структурі хімічного експорту із України особливо посилилась у березні-грудні 2022 року.</p> <p>Близько 75-80% обмілілого в умовах воєнного стану хімічного експорту здійснювався до країн Східної та Західної Європи (Польща, Румунія, Німеччина, Словаччина, Угорщина, Молдова, Чехія, Італія, Нідерланди).</p> <p><i>ТОП імпортером української хімічної продукції у 2022 році стала Польща (близько 23% у регіональній структурі хімічного експорту з України за підсумками березня-грудня).</i></p> <p>13.2. Основні продукти, які Польща імпортує із України: технічний вуглець, етилацетат, казеїн, пігментний діоксин титану, жирні кислоти, окремі види виробів із пластмас, гуми, косметичної та парфумерної продукції.</p> <p>Загалом це досить широкий асортимент, який раніше частково експортувався до рф. Наразі Польща та польський ринок стали певним компенсатором «обнуленого» експорту до рф та рб. Збільшився також експорт хімічної продукції до Румунії та Угорщини.</p> <p>Досить диверсифікованим за асортиментом та водночас обмеженим у фізичному зрізі залишився експорт хімічної продукції до Словаччини, Чехії, Литви, Молдови, Болгарії, Туреччини.</p>

	<p>Можна констатувати, що частина українських товаровиробників у своїх експортних поставках регіонально переорієнтувалися, хоча обсяги експорту до країн Східної Європи залишаються у фізичному та вартісному вимірі, окрім Польщі та Румунії, все ще незначними.</p> <p>Німеччина залишається традиційним нетто-імпортером діоксиду кремнію, пігментного діоксиду титану, казеїну, обмежено – окремих видів виробів із пластмас та гуми.</p> <p>13.3. <i>Загалом частка європейських країн у регіональній структурі хімічного експорту із України стала домінуючою (близько 75-80% у березні-грудні 2022 р.) на фоні абсолютної мінімізації поставок хімічної продукції до країн ЄАЕС (4,2%). Зокрема, після введення ембарго на торгівлю з рф, експорт хімічної продукції до рф у березні - грудні 2022 р. зменшився у регіональній структурі хімічного експорту до 1,7%, з рб – до 1,4%.</i></p>
<p>14. Фізичний імпорт хімічної продукції в Україну (секторальний зріз)</p>	<p>14.1. Динаміка індексів фізичного імпорту хімічної продукції в Україну у січні-червні 2022 була, зі зрозумілих причин, нестабільною.</p> <p>Найбільша «яма» імпортних поставок у фізичному виміру спостерігалася у перший місяць широкомасштабних воєнних дій та військового стану - березні 2022 р. Це був своєрідний торговельний «шок» на фоні широкомасштабного вторгнення рф в Україну.</p> <p>Водночас можна констатувати, що, починаючи з квітня 2022 р., імпортні поставки хімічної продукції в Україну у фізичному виміру набули певного підвищувального тренду, який загалом стабілізувався у травні-жовтні 2022 р. з певними піками (липень, жовтень 2022 р.).</p> <p>Особливо це стосується сегментів з нееластичним попитом (СМЗ, добрива, ЛФМ, косметична та парфумерна продукція тощо), де відбулися лише зміни у ціновому структуруванні поставок (діаграма 10).</p> <p>14.2. Досить маркерним та показовим є також імпорт в Україну первинних пластмас і пластмасових виробів, каучуку і гумових виробів (діаграма 11).</p> <p>Все ж загалом у розрізі основних товарних груп динаміка фізичного імпорту хімічної продукції в Україну у помісячному зрізі була в аналізованій період досить синхронною. Виключенням є лише товарні групи хімічної продукції з підвищеним сезонним чинником. На діаграмі чітко відстежується своєрідний секторальний поділ імпортних поставок на дві групи з дещо різною місячною динамікою поставок.</p> <p>Деякі товарні групи хімічної продукції характеризувалися значним зниженням обсягів місячних імпортних поставок хімічної продукції в Україну в 2022 році порівняно з попереднім роком, деякі мали більш уповільнені тренди.</p> <p>Найнижчі секторальні індекси фізичних поставок імпорту спостерігалися в 2022 р. в товарних групах <i>практично усіх видів добрив, неорганічної хімічної продукції, ЛФМ, барвників та пігментів та ін.</i></p>

Індекс фізичного імпорту хімічної продукції до України у 2022 році (% до аналогічного місяця 2021 р)

15.Імпорт товарної продукції (продуктовий зріз)

15.1. Імпорт хімічної продукції в Україну в січні-грудні 2022 року за товарним асортиментом та структурою поставок розширився порівняно з 2021 роком та склав у вартісному вимірі, за остаточними даними, **7,9 млрд. дол. США** (зокрема, у березні-грудні 2022 р. – **5,9 млрд. дол. США**).

Загалом же у вартісних показниках обсяги імпорту хімічної продукції до України зменшилися у за підсумками повного 2022 року порівняно з 2021 роком на 26%.

Скорочення імпорту хімічної продукції до України у **березні-грудні 2022 р.** порівняно з аналогічним періодом 2021 р. склало у вартісному вимірі 35%. Загалом скорочення імпорту стосувалося валових вартісних показників при стабільності та навіть розширенні товарного асортименту поставок окремих видів хімічної продукції.

15.2. У 2022 році постерігався процес певного переділу внутрішнього товарного ринку хімічної продукції та зміцнення позицій імпортного продукту, незважаючи на воєнний стан та, водночас, зважаючи на нестабільність внутрішнього хімічного виробництва значної частини хімічної продукції.

Імпортна продукція цілком логічно займає вільні ніші, які утворюються у внутрішньому виробництві хімічної продукції внаслідок руйнувань та зупинки чи регіонально обмеженого функціонування хімічних підприємств.

15.3. Найбільш значиме місце у структурі хімічного імпорту в січні-грудні 2022 року займали наступні хімічні продукти (товарні групи): *вироби із пластмас (16%), засоби захисту рослин (12%), первинні пластмаси (15%), шини та гумові вироби (9%), азотні добрива (5%), комплексні добрива (5%), продукція органічної хімії (7,5%), продукція неорганічної хімії (4%), косметична та парфумерна продукція (6%), ПАР, мило, СМЗ (5%), ЛФМ та барвники (3,5%).*

Слід зазначити, що значних відмінностей у структуруванні хімічного імпорту в Україну за підсумками 2022 р. порівняно з 2021 роком не відбулося, за виключенням декількох сегментів (первинні пластмаси, азотні добрива, окремі товарні групи та продукти органічної і неорганічної хімії).

Зміни у структурі імпорту були обумовлені досить часто ціновим чинником на фоні протилежної динаміки у фізичних показниках. Як приклад, імпорт карбаміду, аміачної селітри, ВАС в Україну в 2022 році у вартісних показниках на 19-45% перевищував імпорт добрив у фізичному вимірі (за рахунок росту цін на товарну продукцію).

15.4. Загалом можна констатувати, що на відміну від структури внутрішнього хімічного виробництва та експорту, яка суттєво звузилася з початком воєнних дій, структура імпортних поставок хімічної продукції до України принципово не змінилася на фоні триваючої та досить активної диверсифікації імпортних поставок у розрізі видів та товарних груп хімічної продукції.

Навпаки, починаючи з квітня 2022 р., у більшості товарних сегментів спостерігався уповільнений поточний ріст обсягів фізичного та вартісного імпорту хімічної продукції до України. Водночас навіть у межах більш звуженого споживання спостерігається розширення товарної «нішевої» імпортних поставок хімічної продукції.

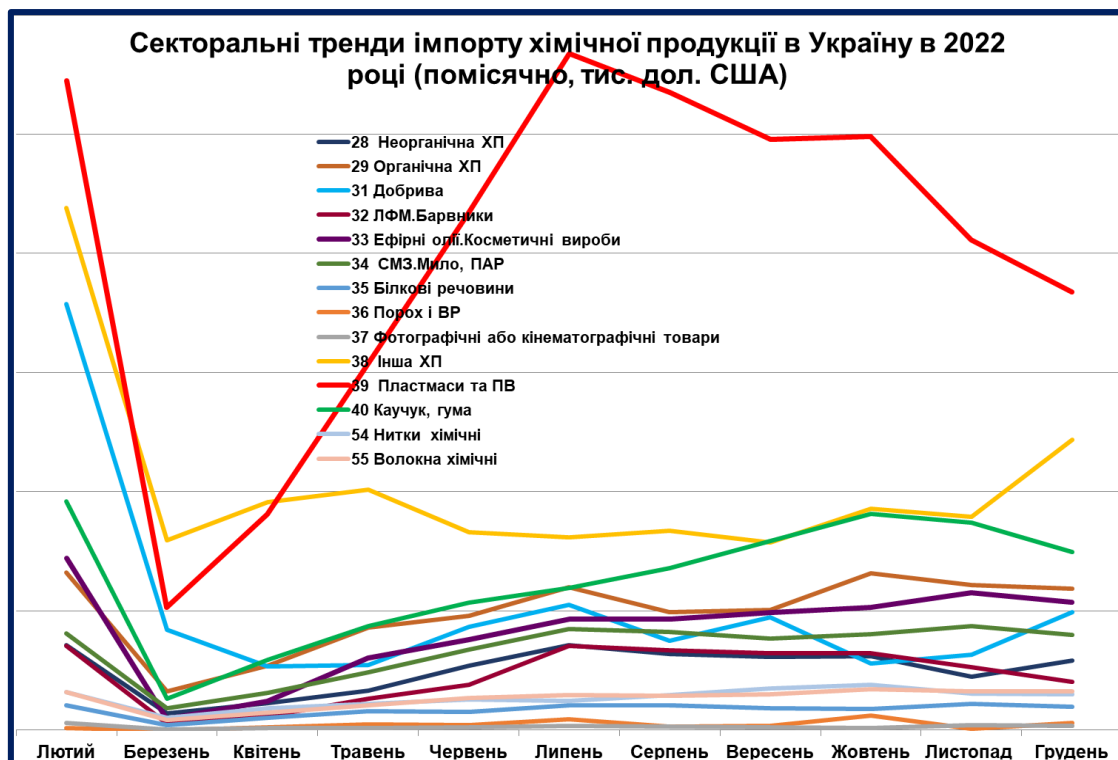
15.5. *Наразі імпорт практично повністю закритий товарні ніші, як в сировинних сегментах, де відсутнє національне виробництво, так і зміцнив свої позиції в сегментах виробництва товарної продукції більш глибокого технологічного переділу та кінцевої товарної продукції.*

16.1. Секторальний зріз імпорту хімічної продукції до України в січні-грудні 2022 р. показаний на Діаграмі 11.

Найбільш стабільними та значимими у вартісному вимірі були імпортні поставки до України первинних пластмас та виробів з пластмас (2,5 млрд. дол. США), добрив (0,8 млрд. дол. США), каучуку та гумових виробів (0,78 млрд. дол. США), продукції органічної хімії (0,62 млрд. дол. США), парфумерно-косметичної продукції (0,52 млрд. дол. США), мила, СМЗ (0,4 млрд. грн.), продукція неорганічної хімії (0,32 млрд. дол. США).

16.2. Є декілька товарних груп, в яких у грудні 2022 року імпортні поставки товарної продукції в Україну у вартісному та частково у фізичному вимірі практично відновили рівень довоєнного періоду (січень-лютий 2022 р.). Це такі товарні групи, як хімічні волокна та нитки, фото-та кінотовари, білкові речовини, деякі види виробів із пластмас.

16. Імпорт товарної продукції (секторальний зріз)

17. Імпорт товарної хімічної продукції (географічний зріз)

17.1. У 2022 році географічна палітра імпорту хімічної продукції до України суттєво не змінилася. З 7 ТОП імпортерів вибули рф та рб. Натомість суттєво зміцнили свої позиції на українському ринку хімічної продукції Польща та Китай.

Частка хімічної продукції **Китаю** в сукупному хімічному імпорті виросла у січні-грудні 2022 р., за остаточними даними, до 20% (1,6 млрд. дол. США), **Польщі** – до 15% (1,17 млрд. дол. США).

Частка хімічної продукції **Німеччини** у кумулятивному імпорті також залишається стабільно високою – 9% (0,74 млрд. дол. США).

Суттєвим у 2022 році був також імпорт хімічної продукції в Україну з **Туреччини** (380 млн. грн.). Імпорт хімічної продукції до України з решти країн-лідерів (Франція, Італія, Іспанія) суттєво знизився (у вартісних показниках – на 20-25%) при збереженні (і навіть розширенні) традиційної номенклатури імпортерських поставок хімічної продукції за рахунок «нішевої» продукції.

17.2. **Польща.** Найвища динаміка росту імпорту хімічної продукції до України за підсумками 2022 р., порівняно з попереднім роком, спостерігалася в імпорті хімічної продукції з **Польщі**. Імпортерські поставки хімічної продукції з Польщі склали у 2022 р., за остаточними даними, 1170 млн. дол. США, тоді як у 2021 р. цей показник складав 988 млн. дол. США).

Таким чином, кумулятивний хімічний імпорт з Польщі до України у 2022 році у вартісному вимірі виріс порівняно з аналогічним періодом 2021 р. майже на 18% (у фізичному вимірі частка росту імпортерських поставок була дещо нижчою через ріст цін на значну частину хімічної продукції).

	<p>Слід зазначити, що практично в усіх товарних сегментах у 2022 році обсяги імпорту хімічної продукції з Польщі до України виросли, хоча динаміка росту поставок була помісячно неоднорідною та мала певні коливання.</p> <p>Насамперед це стосується <i>базових сировинних сегментів</i> (продукції неорганічної хімії, органічних сполук), а також мінеральних добрив, СМЗ, первинних пластмас, ЗЗР та інших видів хімічної продукції, виробництво яких в Україні або ж зменшилось, або ж зупинилось, або ж не здійснювалося через військові дії.</p> <p>17.3. Китай. Імпорт хімічної продукції з Китаю до України у 2022 р. склав, за остаточними даними, 1570 млн. дол. США та несуттєво зменшився порівняно з 2021 р. (1655 млн. дол. США).</p> <p>Разом з тим, варто відзначити, що у 2022 році виросли, порівняно з попереднім роком, імпорتنі поставки з Китаю до України продукції органічної хімії (на 5% у вартісному вимірі), ЗЗР (на 23% у вартісному вимірі), мінеральних добрив (в 2 рази у вартісних показниках). Значними є імпорتنі поставки первинних пластмас та виробів із пластмас (382 млн. дол. США), шин та інших гумових виробів (218 млн. дол. США). Приведені дані є остаточними.</p> <p>17.4. Таким чином, можна констатувати, що у значній мірі компенсаторами обнуління хімічного імпорту із рф та рб виступили поставки з Польщі, Китаю, Туреччини та деяких інших країн.</p> <p>Частка хімічної продукції країн ЄАЕС у кумулятивному імпорті скоротилася у січні-грудні 2022 р. порівняно з попереднім роком з 15 до 5,5%, у березні – грудні – до 3,5%.</p> <p>17.5. Український товарний ринок залишається навіть за умови військових дій в Україні досить преміальним і значимим для імпортерів та активно насичується імпортною хімічною продукцією у вільних нішах (через відсутність чи зупинку національного виробництва, припинення торговельних стосунків із країною-агресором та рб).</p> <p>Звертає на себе увагу збільшення обсягів зовнішньої торгівлі хімічною продукцією з деякими країнами, які традиційно є транзитними. Так, у 2022 році спостерігався кратний ріст зовнішньоторговельного обороту хімічною продукцією між Україною та Р.Молдова.</p>
<p>18. Імпорт хімічної продукції в Україну з рф в період воєнного стану</p>	<p>18.1. Після початку широкомасштабних військових дій у кінці лютого та на початку березня 2022 р. ще певний період зберігалися імпорتنі поставки ХП в Україну з рф відповідно до укладених раніше договорів на поставку продукції. Саме тому в цілях кращої інформативності при проведенні аналізу імпортних поставок саме з рф взятий період квітень-листопад 2022 р.</p> <p>Повне ембарго на торгівлю з рф (заборона імпорту товарів) було введене 9 квітня 2022 р. Водночас певний період ще продовжували виконуватися договори на поставку окремих видів хімічних продуктів, з вересня 2022 р. хімічний імпорт товарів з рф практично повністю припинився, хоча по деяким хімічним продуктам спостерігаються контрабандні поставки, які все ж є досить локальними та обмеженими.</p>

Про це свідчить аналіз наявності на внутрішньому товарному ринку України хімічної продукції походженням з РФ (частково це товарні запаси продукції у компаній-трейдерів, які ввезені у попередні роки).

18.2. Можна однозначно стверджувати, що у квітні-листопаді 2022 р. імпорتنі поставки ХП в Україну з РФ були мінімізовані до декількох найменувань хімічної продукції. Більше 75% сукупного імпорту ХП склали наступні продукти: *метанол, МТБЕ, аміак, синтетичний каучук*. Імпорт синтетичного аміаку в Україну з РФ з вересня 2022 р. був повністю припинений.

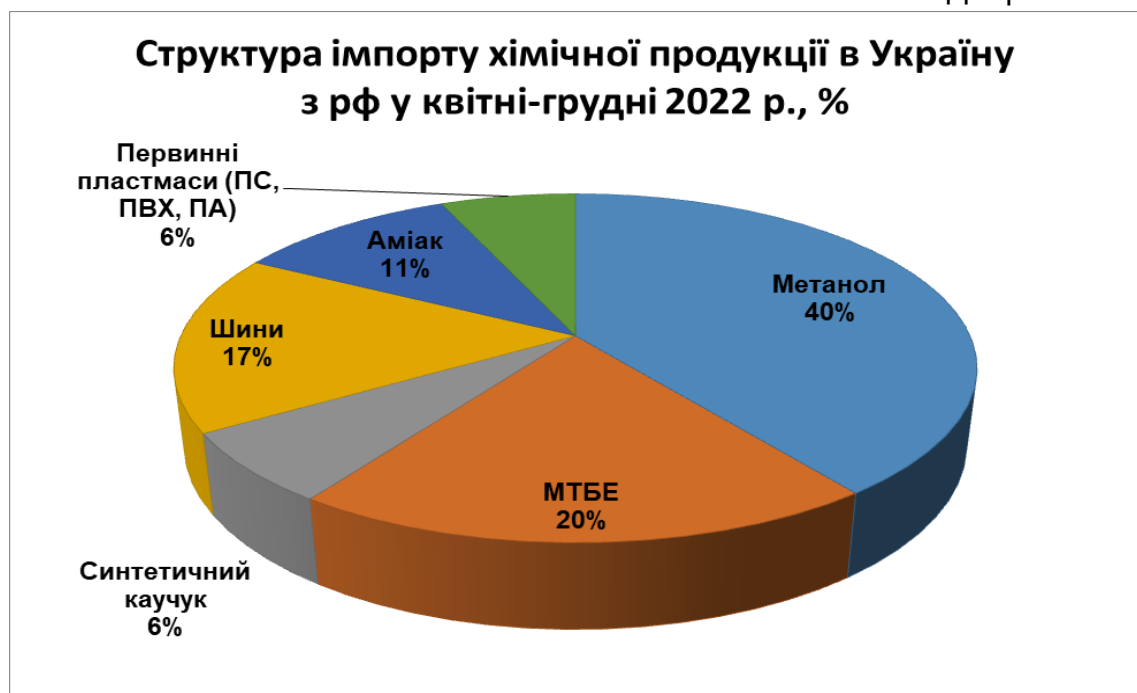
Виробництво метанолу та МТБЕ в Україні наразі відсутнє. Створення виробництва метанолу (а також похідного продукту МТБЕ) в Україні на базі виробництв, які займаються видобутком ПГ, є цілком можливим та доцільним. Окрім того, стратегічно можливим, хоча і у віддаленій перспективі, є відновлення виробництва метанолу в ПрАТ «Сєверодонецьке об'єднання Азот» (наразі підприємство перебуває на ТОТ).

У середньостроковій та довгостроковій перспективі сегмент синтетичного каучуку залишиться імпортозалежним, можлива зміна видової структури імпорту СК в Україну, збільшення імпорتنих поставок натурального каучуку.

18.3. Загалом імпорт хімічної продукції з РФ до України за обсягами **не є критичним та може потенційно бути заміщений імпортними поставками з інших країн**. Частка продукції РФ становила в сукупному хімічному імпорті хімічної продукції в Україну в квітні-грудні 2022 р. близько 1% (січні-грудні 2022 р. – 1,6%).

Структура імпорту хімічної продукції з РФ до України у квітні-грудні 2022 р. показана на діаграмі 12.

Діаграма 12.

19.Імпорт хімічної продукції в Україну з рб в період воєнного стану

19.1. Після початку широкомасштабних військових дій у кінці лютого – березні ще певний період зберігалися інерційні імпорتنі поставки ХП в Україну з рб відповідно до укладених раніше договорів на поставку продукції. Саме тому в цілях більшої коректності при проведенні аналізу імпорту хімічної продукції з рб до України також взятий період **квітень-грудень 2022 р.**

19.2. З рб ембарго на імпорт продукції до України станом на лютий 2023 р. офіційно не введено. Водночас під санкціями перебуває значна частина хімічних підприємств рб (Білоруськалій, Гродноазот, Білорусьнафта, БНХ та ін.).

Таким чином, щодо хімічного імпорту з рб діють станом на сьогодні лише санкційні обмеження, а тому частково хімічний імпорт з рб присутній.

Обмеження щодо імпорту товарної продукції з рб у 2022 році носили скоріше добровільний характер через аморальність самих поставок з країни - безпосереднього соратника країни-агресора, водночас діяли також певні обмеження на фінансові операції.

19.3. Проведений аналіз показав, що у квітні-грудні 2022 р. імпорتنі поставки значної частини хімічної продукції в Україну з рб були мінімізовані або ж повністю припинені (наприклад, калійні добрива), хоча видова структура зовнішньоторговельного обігу між Україною та рб у 2022 році була більш диверсифікованою, ніж аналогічний обіг з РФ.

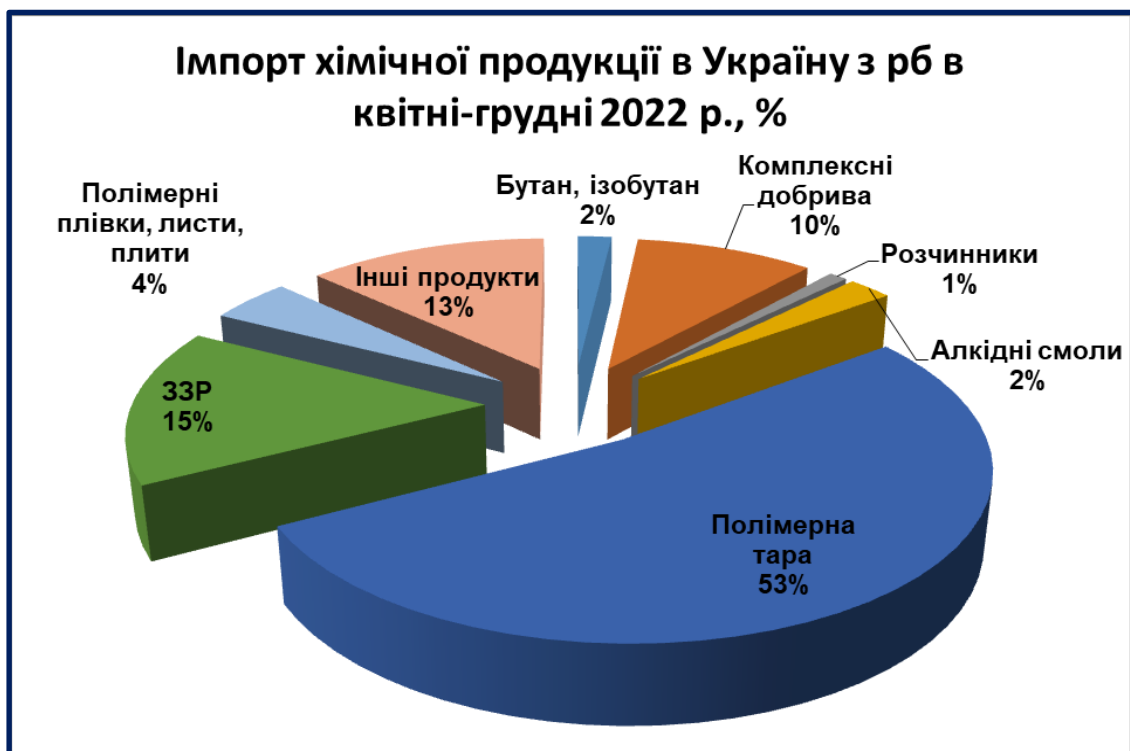
Загальні імпорتنі поставки хімічної продукції з рб до України становили за підсумками року 222 млн. дол.США, у квітні-грудні 2022 р. цей показник знизився до 11,5 млн. дол. США (5% у річному зрізі).

19.4. Найбільш значимими товарними групами хімічної продукції, які поставлялися з рб у квітні-грудні 2022 р., були комплексні добрива (можуть бути заміщені продукцією національного виробництва та інших країн), полімерна тара та інші полімерні вироби (поставки можуть бути у значній мірі заміщені продукцією національного виробництва), ЗЗР (поставки можуть бути заміщені продукцією національного виробництва та інших країн), алкідні смоли та розчинники (імпортозаміщення за прийнятними цінами ускладнене), насичені вуглеводні (насичені вуглеводні в Україні видобуваються, однак практично не використовуються в якості технологічної сировини для виробництва хімічної продукції).

Загалом проведений аналіз показав, що у квітні-грудні 2022 р. більшість товарних поставок хімічної продукції в Україну з рб кратно знизилась порівняно з січнем-березнем 2022 р.

Частка продукції рб становила в сукупному хімічному імпорті ХП в Україну в квітні-грудні 2022 р. близько 1,5%, загалом за підсумками року 3%.

19.5. Структура товарного імпорту хімічної продукції з рб в Україну в квітні – листопаді 2022 р. приведена на Діаграмі 13.

20. Критичний імпорт. Імпортозалежність внутрішнього товарного ринку (промисловий та споживчий ринок)

20.1. При підготовці даного аналітичного звіту був проведений детальний аналіз щодо обсягів критичного імпорту хімічної сировини та напівсировини в Україну (основні 50 найменувань видів та товарних груп хімічної продукції) та його географічне (у розрізі країн) структурування.

Проведений аналіз дозволив зробити певні висновки.

✓ Загалом національний хімпром з початком воєнних дій та внаслідок зупинки з різних причин вітчизняних хімічних виробництв, їх перебування на тимчасово окупованих територіях та в зоні активних бойових дій або ракетних загроз, руйнування виробничих цехів та ін. посилює свою імпортозалежність по більшості видів хімічної сировини та напівсировини.

✓ Після введення заборони на зовнішньоторговельний обіг хімічної продукції з РФ та Р.Білорусь в кінці лютого 2022 р., основними країнами-компенсаторами імпортичних поставок до України по більшості видів сировини та напівсировини, які раніше ввозилися з РФ та рб, стали Польща, інші країни Східної Європи та Прибалтики, у досить суттєвих обсягах також Китай.

✓ У певній мірі, український хімічний ринок став досить важливим (а в частині сегментів преміальним) ринком збуту хімічної сировини та напівсировини для Польщі, Китаю, Словаччини, Румунії, Чехії, Латвії, а також деяких інших країн – Ірану, Туреччини, ОАЕ, Саудівської Аравії та ін.

Така зміна зовнішньоторговельної мапи поставок обумовлена логістичними перевагами та територіальним сусідством з частиною названих країн та ускладненням традиційних поставок через портову інфраструктуру.

	<p>✓ Слід зазначити, що воєнні дії та відсутність національного виробництва призвели в частині товарних сегментів до збільшення імпорتنих поставок хімічної сировини та напівсировини в 2022 році порівняно з 2021 роком в критично важливих товарних сегментах внутрішнього хімічного ринку (соляна кислота, хлор, гіпохлорит натрію, толуол, етиленгліколь, етилацетат, МДІ, розчинники, натуральний каучук, хлорид натрію та ін.).</p> <p>Упродовж 2022 року були зняті антидемпінгові та захисні обмеження на імпорт хімічної продукції (сировина, кінцева товарна продукція), які були введені у попередні роки, або ж їх дія була призупинена (полімерні матеріали, код УКТЗЕД 3904100000, 3901209000, незалежно від країни походження).</p> <p>✓ Водночас важливо підкреслити, що динаміка зменшення імпорتنих поставок у фізичному вимірі в Україну у розрізі переважної більшості видів хімічної сировини та напівсировини в 2022 році була неоднорідною і цей діапазон змін становив від 15-25% до 3-5 разів.</p> <p>Така контрастність у динаміці імпорту свідчить про структурні зміни, які розпочалися в національному хімпромі з початком широкомасштабних бойових дій в Україні та тривали практично цілий рік.</p> <p>✓ Загалом можна констатувати, що зміни, які відбулися у структуруванні імпорتنих поставок хімічної сировини та напівсировини в Україну в 2022 році, свідчать про певну нову реальність, яка формується наразі в національному хімпромі під впливом цілого комплексу різних та досить контroversійних за своїм характером чинників, що, цілком можливо, унеможливить (або ж ускладнить) відновлення національної хімічної промисловості до довоєнного стану.</p>
<p>21. Внутрішній товарний ринок хімічної продукції. Загальна оцінка.</p>	<p>21.1. Внутрішнє споживання хімічної продукції в Україні у 2022 році склало, за остаточними розрахунками ДП «Черкаський НДІТЕХІМ», у доларовому еквіваленті 10 млрд. дол. США (319 млрд. грн.) та скоротилося порівняно з 2021 роком майже на 4,5 млрд. дол. США (розрахунок зроблений на основі середнього річного курсу гривні до долара США 32,34 грн.).</p> <p>Частка імпортного продукту у структурі внутрішнього товарного ринку хімічної продукції у 2022 р. склала, за остаточними розрахунками, майже 79%. Цей показник свідчить про наростаючу імпортозалежність внутрішнього товарного ринку хімічної продукції, насамперед, від хімічної продукції Китаю та Польщі.</p> <p>21.2. Наскільки критичною (та незворотною і чутливою для національного виробництва) є дана тенденція, покаже час. В умовах дії воєнного часу імпортозалежність у певній мірі виправдана, враховуючи реальний стан національного виробництва та компаній-виробників хімічної продукції.</p> <p>У березні-грудні 2022 р. показник внутрішнього споживання хімічної продукції в Україні «обвалився», за остаточними розрахунками, у вартісному вимірі (в доларовому еквіваленті) більш ніж в 1,5 разів порівняно з аналогічним періодом 2021 року.</p>

Однак це вартісні показники. У розрізі окремих товарних сегментів та видів продукції у фізичному вимірі внутрішнє споживання хімічної продукції в січні-грудні 2022 р. «просіло» в 1,7-2 рази (а в березні-грудні – в 2 -2,5 разів).

21.3. Слід зазначити, що звуження внутрішнього ринку хімічної продукції у 2022 році спостерігалось, як у промисловому споживанні (значимо), так і у споживчому використанні (менш значимо).

Досить важливим фактором є **звуження міжгалузевого та внутрішнього галузевого промислового споживання хімічної продукції** через припинення функціонування в ключових промислових секторах певної частини, як підприємств-виробників, так і підприємств-споживачів хімічної продукції. Так, зокрема, індекси будівельної продукції у розрізі більшості видів продукції становили у 2022 році 35-37%.

Загальні та секторальні оціночні висновки та прогнози

1. Висновок перший. Галузеве товарне виробництво вистояло, незважаючи на складні та критичні умови воєнного часу.

1.1. Внутрішнє товарне виробництво хімічної продукції, починаючи з березня 2022 року, функціонувало в **умовах екстремальної невизначеності, звуженому та «рваному» форматі випуску товарної продукції.**

Практично не продукувалася значна частина базової хімічної сировини (як неорганічної, так і органічної сировини та напівсировини). Певна частина хімічних виробництв функціонувала у замкнутому технологічному циклі без випуску товарної продукції.

Найбільш «вузьким» місцем стало припинення виробництва базової хімічної продукції галузевого та міжгалузевого споживання (каустична сода, хлор, пропілен, ПВХ, поліетилен, хлорид натрію, сірчана кислота, бензол, поліефірні смоли та ін.). І відновлення цих виробництв є нагальним завданням.

1.2. Фактично у виробництві хімічної продукції та хімічних речовин із 9 великих хімічних підприємств функціонувало станом на кінець 2022 р. лише два підприємства, із 171 середніх хімічних підприємств працювало, за оцінками ДП «Черкаський НДІТЕХІМ» близько 35-40% підприємств.

У виробництві гумових та пластмасових виробів функціонувало 4 великих підприємства (із 6 підприємств) та 60% середніх підприємств (переважно в сегментів виробництва пластмасових виробів).

При цьому на значній частині великих та середніх підприємств рівень завантаження виробничих потужностей упродовж усього періоду воєнних дій був низьким.

1.3. Виведення з активного товарного виробництва через руйнування, окупацію, загрозу військових дій та ракетних ударів *суттєвої частини підприємств та їх виробництв призвело до зміни регіональної конфігурації та переформатування внутрішнього виробництва хімічної продукції у значній частині секторів та сегментів у розрізі компаній-виробників.*

Деякі загальні та секторальні оціночні висновки

У певній мірі на цей процес вплинула передача частини хімічних компаній з російськими власниками під управління АРМА. Окрім того, конфісковані активи деяких хімічних компаній. Відновлення повноцінної діяльності більшості з цих компаній є досить ускладненим та тривалим процесом.

1.4. Галузеве хімічне виробництво (окрім базової основної хімії, первинних пластмас та великотоннажних мінеральних добрив) **«втягнули» у значній мірі малі хімічні підприємства**, які порівняно з великими та середніми підприємствами, швидше адаптувалися до умов воєнного стану та забезпечили випуск широкого асортименту товарів споживчого призначення та промислового призначення для потреб ВПК, армії, побутового споживання, потреб будівельних компаній тощо.

Мова йде про СМЗ, мило, косметичні вироби, ЛФМ, пігменти та барвники, гумові та пластмасові вироби воєнно-промислового, промислового, побутового, будівельного використання тощо.

Певним винятком у великотоннажному хімічному виробництві є лише сегмент азотних добрив, в якому два провідні національних виробника (ПрАТ «Азот» та ПрАТ «Рівнеазот») забезпечили відносно стабільне виробництво та конкурентні поставки азотних добрив на внутрішній товарний ринок. Так, за результатами 2022 року, внутрішнє виробництво аміачної селітри склало 521 тис.т при внутрішньому споживанні 670 тис. т (частка імпортного продукту на внутрішньому товарному ринку не перевищувала 24%).

1.5. Все ж на значній частині підприємств **стабільність товарного виробництва залишається «крихкою»**, причиною такої крихкості є нестабільністю поставок сировини, складність логістичних ланцюжків, обмеженістю портових та інших транспортних можливостей доставки сировини чи збуту товарної продукції, зменшення кількості довготривалих та вагових замовлень і контрактів на продукцію тощо.

Значний тиск на функціонування хімічних підприємств здійснювали протягом року також фінансові чинники (невчасне відшкодування ПДВ, обмеженість обігових коштів, курсові коливання, обмеження експорту деяких видів продукції, малодоступність кредитів для промисловості за виключенням фінансово обмеженої програми «Доступні кредити 5-7-9%» та ін.).

1.6. Виробники пластмасових та гумових виробів промислового та споживчого призначення, які продовжують функціонувати, практично повністю переорієнтувалися на **імпортну сировину та імпортні допоміжні матеріали**.

Ситуація на певній частині підприємств названого сектору у відносно безпечних регіонах та продукція яких зорієнтована на експорт, у **травні-грудні 2022 р.** відносно стабілізувалася.

У значній мірі така тенденція обумовлена сезонним чинником та стабільними замовленнями на окремі види продукції під оборонні потреби (як безпосередньо, так і в межах ланцюгів перероблення).

1.7. У цілому національний хімпром в 2022 році зумів у значній частині «вижити» за рахунок **значної диверсифікованості і секторальної диференціації галузевого виробництва** та високої структурної частки хімічних виробництв, зорієнтованих на внутрішній споживчий ринок та промислові потреби в умовах воєнного стану.

Навіть в умовах воєнного стану окремі компанії – виробники хімічної продукції ввели у своє виробництво і вивели на ринок нові та досить інноваційні і актуальні види продукції (деякі види гумових та полімерних виробів, спеціальних добрив, ЗЗР, допоміжних матеріалів та ін.).

Водночас в рамках державної грантової програми «Новий рівень» виробникам хімічної продукції, гумових та пластмасових виробів було надано лише 3 гранти.

1.8. На деяких національних виробництва в 2022 році продовжувалися капітальні ремонти та локальні технічні і технологічні впровадження. Так, в ПрАТ «Рівнеазот» в аналізований період був проведений планового капітальний ремонт агрегату підготовки синтезу газу в цеху «Аміак-2», капітальний ремонт турбогенераторної установки, а також капітальний ремонт агрегату №6 потужністю 120 тис. тонн на рік у цеху неконцентрованої азотної кислоти та здійснена низка необхідних підготовчих робіт для обладнання.

Загалом інвестиційна діяльність в хімічній, як і в інших галузях промисловості, в 2022 році звузилася до поточних капітальних ремонтів, фінансування ротації деяких видів продукції, заміни сировинних компонентів та рецептур тощо.

1.9. Загалом широкомасштабні воєнні дії досить сильно «травмували» стан національного хімпрому, особливо у базовому хімічному виробництві, від якого залежать більшість ланцюгів подальшого перероблення.

Можна констатувати, що у певній мірі відновився ефект «ножиць» між товарним виробництвом та внутрішнім товарним ринком хімічної продукції.

Поки що важко оцінювати тривалість цього процесу. Однак, як показав аналіз, триває процес певного збалансування цих процесів на низовому рівні - рівні самих підприємств.

2. Висновок 2. У 2022 році під тиском проблем з сировиною, допоміжними матеріалами, логістикою поставок, певною секторальною та продуктовою розбалансованістю внутрішнього хімічного виробництва в умовах воєнного часу, відбулося об'єктивне посилення імпортозалежності внутрішнього хімічного виробництва та хімічного товарного ринку зі зміною географії поставок.

2.1. Імпортозалежність внутрішнього хімічного виробництва та хімічного товарного ринку загалом у більшості сегментів в 2022 році продовжувала об'єктивно рости, оскільки вільні товарні ніші (як сировини і напівсировини, так і кінцевої товарної продукції) досить активно та послідовно почала займати хімічна продукція виробництва Польщі, Китаю, Румунії, Німеччини, Туреччини та деяких інших країн.

Імпортозалежність національного хімічного ринку в 2022 році склала майже 80%, національного хімічного виробництва - 48% (оцінка ДП «Черкаський НДІТЕХІМ».

Окремі сегменти посилюють контрверсійність структурних балансів. Зокрема, в сегменті азотних добрив частка вітчизняної продукції в умовах періодичної заборони на експорт, за остаточними підсумками 2022 року, склала 70%. Водночас в сегменті комплексних добрив імпортна продукція на внутрішньому ринку перевищила 81%. Ці структурні показники близькі до балансових показників попереднього року.

2.2. Український хімічний ринок став у 2022 році досить важливим ринком збуту хімічної сировини та напівсировини для Польщі, Китаю, Словаччини, Румунії, а також деяких інших країн – Ірану, Туреччини, ОАЕ, Саудівської Аравії та ін. І це є досить «чутлива» та неоднозначна тенденція.

2.3. Станом на кінець вересня 2022 р. практично повністю завершилось регіональне заміщення поставок імпорту хімічної продукції до України, які надходили з РФ, РБ.

Частка регіонального хімічного імпорту з країн ЄАЕС, за підсумками березня-грудня 2022 р., порівняно з аналогічним періодом 2021 р. скоротилася до 3,5%, експорту - до 4%.

2.4. Проведений аналіз по 42 основним продуктам базової хімічної сировини (який упродовж багатьох років проводить ДП «Черкаський НДІТЕХІМ»), показав, що наразі 29 найменування базової хімічної сировини в Україні не виробляється або ж виробляється досить обмежено (руйнування виробничих потужностей, припинення виробництва з різних причин тощо) та покривається в основному за рахунок імпортних поставок.

3. Висновок 3. Національний хімпром в 2022 році зберіг експортні поставки, хоча і в досить звуженому товарному асортименті та з амплітудними коливаннями під тиском різних факторів та логістичних ускладнень. Цей чинник на фоні підвищення курсу долара допоміг вижити частині підприємств з експортоорієнтованою продукцією в умовах зниження внутрішнього попиту.

3.1. Загалом національна хімічна промисловість за рахунок традиційної експортної орієнтації виробництва та товарної диверсифікованості у квітні-жовтні стабілізувала та вирівняла експортні поставки хімічної продукції та зупинила їх падіння.

Це дозволило утримати у 2022 році (у річному вимірі) показник хімічного експорту на рівні 52% у вартісному вимірі порівняно з 2021 р. (кінцеві дані).

3.2. Європейська орієнтація експортних поставок хімічної продукції українського виробництва, яка виросла в останні місяці 2022 року до 82% (частка регіонального експорту в структурі загального хімічного експорту) є досить позитивною тенденцією. Хоча європейський ринок через деформацію традиційної логістики може виступати і виступає досить часто транзитним майданчиком.

З іншого боку, зупинка значної частини вуглеводневозалежних та енергоємних хімічних виробництв ЄС потребує все більше регіональних імпорتنих поставок окремих енергозалежних видів хімічної продукції на період енергетичної кризи.

Виробництво хімічної продукції ЄС наразі через ріст цін на більшість видів хімічної сировини та напівсировини є нестабільним та в частині секторів також стає імпортозалежним (хоча на кінець року ця тенденція дещо уповільнилась та фрагментувалася).

Висновок 4. Упродовж квітня-вересня 2022 році національні товаровиробники та трейдери хімічної продукції практично повністю мінімізували зовнішньоторговельний обіг з рф та рб. Відбулося регіональне заміщення поставок з рф та рб компенсуючими поставками з інших країн (Польща, Румунія, Туреччина, Китай, Литва та ін. країни).

Детальний аналіз зовнішньоторговельного обігу з рф та рб в сегменті хімічної продукції приведений в розділах 18 та 19.

Висновок 5. У 2022 році продовжувався процес розробки і прийняття національного хімічного законодавства у сфері хімічної безпеки та управління хімічною продукцією з метою його гармонізації з хімічним законодавством ЄС та сучасними міжнародними нормами.

5.1. У 2022 році у сфері хімічного законодавства (хімічна безпека та управління хімічною продукцією) та технічного регулювання виробництва та обігу хімічної продукції (розробка базових та секторальних технічних регламентів, розробка національних стандартів, гармонізованих з міжнародними та європейськими нормами) реалізовані значні напрацювання в контексті підготовки України до вступу в ЄС та гармонізації національного хімічного законодавства з європейським.

5.2. Ключовим чинником стало прийняття в кінці 2022 року Закону України «Про хімічну безпеку та управління хімічною продукцією», завершення розробки та узгодження базових хімічних регламентів, розробка проекту національного технічного регламенту по удобрювальним продуктам. Розробка цих документів дозволить Україні мати необхідний часовий лаг та перехідний період для учасників хімічного ринку в контексті практичної імплементації нормативно-правових актів у повоєнний період.

Ключовий висновок. У 2022 році хімічна промисловість України вистояла за рахунок широкої товарної диверсифікованості і секторальної диференціації галузевого виробництва, значної частки більш мобільних малих підприємств, високої структурної частки хімічних виробництв, зорієнтованих на внутрішній споживчий та промисловий ринок, обслуговування потреб ВПК та ЗСУ, а також завдяки регіональній переорієнтації та збереженню експортних поставок хімічної продукції.

Загалом менеджмент значної частини економічно активних підприємств зумів виробити адаптаційні алгоритми роботи та пристосуватися до нових умов функціонування в умовах війни та військових дій.

Прогнозні оцінки від аналітиків ДП «Черкаський НДІТЕХІМ» щодо функціонування національного хімпрому в 2023 р.

(1) Станом на лютий 2023 р. забезпеченість замовленнями по працюючим підприємствам у виробництві хімічної продукції та хімічних речовин становить у середньому вимірі до 3 місяців, у виробництві гумових та пластмасових виробів 2,5 місяці.

Це досить обмежений часовий лаг, який свідчить про складність функціонування галузі у першому кварталі 2023.

(2) Аналіз даних ЗМІ та комунікації з підприємствами, які постійно проводить ДП «Черкаський НДІТЕХІМ» для моніторингу інформаційних потреб виробників та оцінки ситуації в хімічній галузі, показав, що *помірно песимістичні очікування менеджменту багатьох підприємств наразі є домінуючим, водночас є і досить стримані оптимістичні очікування, хоча вони досить точкові та залежать від сектору та регіону розміщення виробництва (пропорція 60:40).*

Ключовий чинник, який не дозволяє підприємствам прогнозувати свою діяльність - звуження ресурсних (насамперед, фінансових) можливостей, обмежений доступ до реальних кредитів при обліковій ставці НБУ 25%, критичні інфраструктурні та логістичні проблеми, зростання виробничих та енергетичних витрат, обмеженість промислового та споживчого попиту, низька платоспроможність споживачів та ін.

За даними опитувань Держстату України у лютому 2023 р., майже 100% підприємств хімічної промисловості відповіли, що їм важко передбачити свою бізнес-ситуацію упродовж першого кварталу 2023 року. Від'ємним є також баланс очікуваних змін обсягу іноземних замовлень на виробництво продукції (експортного попиту) у промисловості у першому кварталі 2023 р.

(3) За прогнозами аналітиків ДП «Черкаський НДІТЕХІМ», відпускні ціни на хімічну продукцію у 2023 р. зростатимуть більш обережно, порівняно з 2022 роком, зростання цін на власну продукцію переважно відбудеться через здорожчання закупівельних цін на сировину та напівсировину, тарифів на енергоносії, воду, залізничні перевезення, високий ціновий тиск з боку світових цін (особливо на енергоносії) тощо.

Індекс цін на хімічну продукцію та хімічні речовини прогнозується (2023 рік до 2022 року) на рівні 130-145%, гумові та пластмасові вироби – на рівні 128-130%.

(4) Можна оціночно прогнозувати, що досить стабільно у 2023 році функціонуватимуть хімічні підприємства, які вже частково адаптувалися до роботи в умовах воєнного стану та зорієнтовані на внутрішні споживчі та промислові потреби, military-tech, сільське господарство, інфраструктурні проекти, будівництво тощо (відсоток таких підприємств становить близько 50%). Загалом процес адаптації хімічних підприємств буде продовжуватися і кількість економічно активних підприємств буде збільшуватися (хоча в окремі періоди можливий і зворотний процес).

Можна також прогнозувати поступальне відновлення внутрішнього споживчого попиту, а тому сектори, зорієнтовані на споживчі потреби, стабілізують обсяги свого виробництва з акцентом на випуск продукції у більш низьких цінових категоріях. Повесні 2023 р. спрацює також фактор відкладеного попиту.

Водночас в частині основних секторів міжгалузевого споживання хімічної продукції (сільськогосподарське виробництво, металургія та металообробка, будівництво) ситуація в 2023 році буде залежати від регіону та фактору фізичної безпечності виробництва продукції.

(5) Прогноз індексів товарного виробництва у виробництві хімічних речовин та хімічної продукції у 2023 році залежатиме від відновлення роботи деяких ключових підприємств (насамперед, ТОВ «Карпатнафтахім», ПАТ «Дніпроазот», АТ «ОПЗ» та ін.). Це ключове та нагальне завдання.

За умови відновлення роботи названих підприємств можливий ріст індексів товарного виробництва в секторі основної хімії на 15-17%. Якщо ні, індекс товарного виробництва у виробництві хімічних речовин та хімічної продукції у 2023 році буде незначним або відсутній. У виробництві гумових та пластмасових виробів індекс товарного виробництва можливий за умови зменшення/припинення інтенсивності воєнних дій у 2023 р. у річному вимірі 105-107%.

Частина секторів національного хімпрому спроможна покрити значну частину внутрішніх потреб (азотні добрива, комплексні добрива, ЛФМ, гумові та пластмасові вироби, СМЗ та засоби для чищення, білкові речовини, певна частина продукції неорганічної хімії та ін.). Основна проблема – логістика та транспортна інфраструктура.

(6) Проблемою для більшості підприємств залишиться вимушене скорочення виробничого персоналу та водночас необхідність заміни мобілізованих фахівців рівноцінними фахівцями (працівниками пенсійного віку, жінками, чоловіками, які не підлягають мобілізації).

(7) Приведений прогноз є **досить оціночним**, оскільки основним чинником, який радикально спроможний вплинути на товарне виробництво та внутрішній товарний ринок є фактор припинення активних воєнних дій та поступальне створення умов для повноцінного відновлення національного виробництва. Це буде, зрозуміло, досить тривалий та складний процес, який спрогнозувати наразі неможливо.

Загалом можна констатувати, що зміни, які відбуваються у функціонуванні національного хімпрому, свідчать про певну нову реальність, яка формується наразі в національному хімпромі під впливом цілого комплексу досить контroversійних за своїм характером чинників (як внутрішніх, такі зовнішніх), що, цілком можливо, унеможливить (або ж значно ускладнить) відновлення національної хімічної промисловості до довоєнного стану.

Трансформація національного хімічного виробництва у значній частині секторів є неминучою. Це стосується, насамперед, товарного асортименту продукції (зокрема, розширення випуску критично важливої хімічної продукції для потреб національної економіки), технологічного та апаратурного забезпечення виробничих процесів, собівартості та цінової конкурентоспроможності продукції та ін. Національний хімпром має надзвичайно високий інвестиційний потенціал відновлення і розвитку. Однак без системної та послідовної участі державних інституцій в цих процесах ця діяльність буде малоефективною.

Від розробника: при цитуванні та/або використанні даних аналітичної довідки прохання посылатися на наукову установу – розробника. Частина статистичних та фактологічних даних, які приведені в АД, надані без деталізації з конфіденційних застережень. За необхідності такі дані можуть бути надані.